

KENNISAGENDA GROENE HART

Water

Recreatie & Toerisme

Natuur & Landschap

Greenports
(Glastuinbouw & Boomteelt)

(Verbrede) Landbouw &
Ondernemen

Klimaat & Energie

Leefomgeving

Kennisagenda Groene Hart

Versie december 2011

Water

Recreatie & Toerisme

Natuur & Landschap

Greenports
(Glastuinbouw & Boomteelt)

(Verbrede) Landbouw &
Ondernemen

Klimaat & Energie

Leefomgeving

Groene Hart Academie

Karin van Beckhoven, Theo Vogelzang, Jenny van der Geer

nieuwkoop

programma
regionale
transitie

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Groene Kennis
Coöperatie

LEI
WAGENINGEN UR

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Inleiding	5
Het Groene Hart puntsgewijs	8
Water	10
Recreatie & Toerisme,	14
Natuur & Landschap	17
Greenports (Glastuinbouw en Boomteelt)	21
(Verbrede) Landbouw & Ondernemen	25
Klimaat & Energie	29
Leefomgeving/interactie met de Randstad	33
Bronnenlijst	36
Bijlage 1: Projecten van de Groene Hart Academie gekoppeld aan thema's	37
Bijlage 2: Schematische weergave opstellen Kennisagenda	39
Bijlage 3 Deelnemers aan de Kennisarena voor het Groene Hart	40

Voorwoord

Voor u ligt de Kennisagenda voor het Groene Hart. Deze is opgesteld aan de hand van interviews met vertegenwoordigers van verschillende stakeholders, relevante beleidsstukken en de input vanuit de KennisArena voor het Groene Hart, die op 23 juni 2011 in Langeraar gehouden werd. De kennisagenda maakt onderscheid tussen de thema's Water, Recreatie & Toerisme, Natuur & Landschap, Greenports (Glastuinbouw & Boomteelt), (Verbrede) Landbouw & Ondernemen, Klimaat & Energie en Leefomgeving. De genoemde KennisArena werd georganiseerd door de Groene Hart Academie, in samenwerking met Wageningen UR, de gemeente Nieuwkoop en het Ministerie van EL&I. Op deze dag waren ca 60 mensen aanwezig vanuit de zogenaamde 5 O's in de regio: Overheid, Onderwijs, Omgeving, Onderzoek en Ondernemen. Tijdens deze KennisArena zijn per thema in gezamenlijkheid met gebiedspartners de belangrijkste kennisvragen opgesteld. Vervolgens is per thema het perspectief vanuit de verschillende O's aangegeven om zodoende te komen tot een basis voor de opzet van een kennisagenda voor het Groene Hart. Tijdens de Kennisarena is het beeld van de vraagstukken in het Groene Hart inzichtelijk geworden vanuit de integrale benadering. Niet alle vragen kunnen direct worden vertaald in kennisvragen en soms betreft het kennis die wel beschikbaar is maar nog niet gedeeld. De kennisagenda dient als kapstok voor de samenwerking tussen de 5 O's (overheid, omgeving, ondernemers, onderwijs en onderzoek) in de regio en wordt samen met hen verder geconcretiseerd in projecten. De Kennisagenda geeft richting aan de projecten die via de Groene Hart Academie gekoppeld kunnen worden aan onderwijs en onderzoek. De kennisagenda is een dynamische agenda en wordt jaarlijks geactualiseerd. Aangegeven wordt welke vragen in welke vorm worden opgepakt en ook mogelijk nieuwe kennisvragen worden opgepakt.

Inleiding

Achtergrond Groene Hart Academie

In september 2009 is de Groene Hart Academie van start gegaan. Partners van de Groene Hart Academie zijn Hogeschool Inholland Delft, Wellantcollege, IPC Groene Ruimte en de gemeente Nieuwkoop. De Groene Hart Academie richt zich op het initiëren, organiseren en coördineren van een meerjarige geprogrammeerde samenwerking van het onderwijs met de regio, het Groene Hart, gericht op gebiedsontwikkeling en een duurzame leefomgeving, door het verbinden van overheid, omgeving, ondernemers, onderwijs en onderzoek en het samen werken aan concrete vraagstukken in de regio op het gebied van een aantal thema's.

De Groene Hart Academie richt zich op de thema's

Water

Recreatie & Toerisme

Natuur & Landschap

Greenports
(Glastuinbouw & Boomteelt)

(Verbrede) Landbouw &
Ondernemen

Klimaat & Energie

Leefomgeving

Bij de Groene Hart Academie werken studenten, samen met deskundigen uit het werkveld, aan het beantwoorden van regionale vraagstukken in projecten. Sinds september 2009 zijn er 45.000 studenturen (MBO, HBO, WO) besteed aan 25 vraagstukken van overheid, ondernemers en omgeving verdeeld over de genoemde thema's (20 stakeholders)(bijlage 1).

Kennisagenda Groene Hart

Het opstellen van een kennisagenda is een belangrijke stap richting een meerjarige geprogrammeerde samenwerking in de regio en de verbinding daarbij tussen overheid, omgeving, ondernemers, onderwijs en onderzoek. De kennisagenda vormt de basis van een regionaal kennisarrangement waarin kennisvraagstukken vertaald worden in een regiocontract. Daarin wordt de samenwerking tussen de 5 O's ten aanzien van de kennisvraagstukken die van belang zijn voor het gebied vastgelegd aan de hand van projecten. Nevendoel is het opzetten van een gezamenlijke kenniswerkplaats, waarin onderwijs en onderzoek samenwerken met overheid, omgeving, en ondernemers aan regionale kennisvraagstukken.

Werkwijze

De voorliggende kennisagenda is opgesteld middels een tweetal stappen:

1. Interviews met stakeholders die ook gevraagd zijn als trekker van een thema tijdens de Kennisarena voor het Groene Hart;
2. De organisatie van een Kennisarena, waarin per thema in samenwerking met de stakeholders ingegaan is op de belangrijkste kennisvragen voor het Groene Hart op korte en middellange termijn.

Aan de hand van deze bijeenkomsten is deze kennisagenda opgesteld. Het is de bedoeling om de kennisagenda nu voor te leggen aan bestuurders uit de regio en van het onderwijs en het onderzoek, met als doel hen een regiocontract te laten sluiten om actief aan de slag te gaan met de vraagstukken uit deze agenda..

Thematrekkers

Thema	Organisatie en Naam
 Water	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden: Ronald Hemel
 Recreatie & Toerisme	Provincie Utrecht: Gwen Boon
 Natuur & Landschap	Natuurmonumenten: Toine Coijmans Stichting Groene Hart: Bernt Feis
 Greenports (Glastuinbouw & Boomteelt)	Gemeente Nieuwkoop: Erik Strating WUR-PPO: Wim de Jong
 (Verbrede) Landbouw & Ondernemen	LTO Noord: Theo Stam Veelzijdig Boerenland: Freek van Leeuwen
 Klimaat & Energie	Natuur en Milieufederatie Utrecht: Harmke van Dam
 Leefomgeving	Woerdens Beraad: Jeroen Mekenkamp

Aan de stakeholders zijn de volgende vragen gesteld:

- Welke vraagstukken spelen er momenteel in het Groene Hart op het gebied van jouw thema?
- Hoe zit voor jouw thema het krachtenveld in elkaar? Hoe zie je je plek in de 5 O's?
- Ken je de Groene Hart Academie? Wat zou de meerwaarde van de Groene Hart Academie kunnen zijn voor jouw organisatie? Voor kennisdeling?
- Ken je onderwijsinstellingen in deze regio? Heb je ervaring in samenwerking met het onderwijs? Zo ja wat, en hoe bevallen (wat ging goed en wat niet/minder)?
- Wat zijn vraagstukken waar je een rol voor het onderwijs ziet? Wat zijn vragen die je het onderwijs zou willen stellen? Heb je concrete projecten voor het onderwijs? Thematische of sectorale vraagstukken?
- Wat zijn thema's waar je een rol voor het onderzoek ziet? Wat zijn vragen die je het onderzoek zou willen stellen? Thematische of sectorale vraagstukken?

Bij de uitwerking en de uitvoering van deze kennisagenda stemt de Groene Hart Academie de activiteiten in de veenweidegebieden af met het Kennis en Innovatie Centrum Westelijke Veenweiden dat momenteel in ontwikkeling is. Er wordt verkend waar de Groene Hart Academie en het Kennis en Innovatie Centrum Westelijke Veenweiden elkaar kunnen versterken. Het Kennis en Innovatie Centrum Veenweiden richt zich op de thema's Water, Landbouw, Bodem, Natuur & Biodiversiteit en Klimaat & Energie gerelateerd aan het veenweidegebied en het stimuleert innovatie. Het gemeenschappelijke doel is deze inhoudelijke agenda's zoveel mogelijk met elkaar te verbinden. De samenwerking met het Kennis- en Innovatiecentrum Westelijke Veenweiden kan bestaan uit het verbinden van mensen en kennis binnen projecten, uitwisselen van bestaande en nieuwe kennis, het verbinden met andere stakeholders en participatie van studenten in activiteiten van het centrum.

KennisArena

Doel van de KennisArena was om de kennisvraagstukken voor het Groene Hart voor de komende jaren te formuleren. Deze kennisvraagstukken zijn de verbinding tussen de gebiedsopgaven die geïdentificeerd worden door de 5 O's (overheid, omgeving, ondernemers, onderwijs en onderzoek) en de mogelijke oplossingen daarvoor. De kennisvraagstukken worden daartoe samen met de betrokken partijen vertaald in projecten. De deelnemers aan de Kennisarena gingen in rondes aan de slag om samen de Kennisagenda voor het Groene Hart gestalte te geven. De thema's werden geïntroduceerd door bovengenoemde thematrekkers en vervolgens werden per thema kennisvragen opgesteld. Vervolgens werd vanuit de verschillende perspectieven (per O) gekeken naar de eerder geformuleerde kennisvragen. De dag werd afgesloten met een paneldiscussie waarbij bestuurders van de overheid, omgeving, ondernemers, onderzoek en onderwijs werden gevraagd te reflecteren op de opbrengst van de dag waarbij de integrale benadering van de kennisvraagstukken centraal stond. Het resultaat van de Kennisarena was het vaststellen van de kennisagenda in hoofdlijnen en het commitment van de 5 O's voor de verbinding van kennisvraagstukken tussen regio en onderwijs en onderzoek.

De inhoud van de Kennisarena is vastgelegd in het beeldverslag.

Aan de hand van dat wat op de borden geschreven is zijn de thema's uitgewerkt. Per thema zijn de belangrijkste kennisvraagstukken geformuleerd en verdeeld in subthema's (weergegeven in de gekleurde rijen). Per item zijn het onderwerp, de kennisvraag, de mogelijke vraageigenaar(aren) en het mogelijke kennisproduct geformuleerd. Concretisering vindt plaats in projecten waarin onderwijs en onderzoek samen met de regio de kennisvraag gaan beantwoorden.

Het GROENE HART puntsgewijs

Gebiedsopgaven

- Toekomst voor het veenweidenlandschap
- Het Groene Hart als integraal onderdeel van de Randstad
- Transformatie tot een duurzaam, vitaal en sterk polderlandschap, populair bij bewoners en bezoekers, rendabel voor agrarische ondernemers en voorzien van hoge natuurwaarden
- Transitie van de landbouw in de veenweidegebieden en droogmakerijen
- Tegengaan bodemdaling en uitstoot van broeikasgassen
- Huisvesten en ruimte bieden aan twee Greenports

Doelen 2040

- Versterking contrast door versterking karakteristieke gebiedskenmerken
- Behoud, herstel en ontwikkeling van de landschappelijke kernkwaliteiten
- Duurzaam watersysteem (waaronder afnemen bodemdaling)
- Sterke landbouw
- Mooie natuur met veel biodiversiteit
- Aantrekkelijk recreatief uitloopegebied voor de Randstedeling

Het GROENE HART in delen

De Waarden en de Venen: behoud, herstel en ontwikkeling van de karakteristieke veenweidelandschappen

Uniek en open veenweidegebied

Landbouw als drager van het landschap

Ruimtelijk beleid gericht op faciliteren van schaalvergroting, innovatie en landbouwstructuurversterking

Kwetsbaar voor bodemdaling → afremmen

Tegengaan en saneren van verrommeling

Diepe droogmakerijen: urgente wateropgaven

Urgente wateropgave

De Groene Ruggengraat: behoud en ontwikkeling van de natuur, recreatie en robuuste watersystemen

Versterken ecologische functie

Versterking landschappelijke kwaliteit en cultuurhistorische diversiteit

Duurzaam waterbeheer

Betere recreatieve mogelijkheden

Uitdaging combineren natuurdoelstellingen mogelijkheden vanuit duurzaam waterbeheer en de kernkwaliteiten van het gebied

Metropolitane landschappen: behoud en ontwikkeling van de landschappelijke diversiteit en van het groenblauwe karakter en behoud en versteviging van de stad-land relatie

Landschapsstructuur kleinschaliger en diverser

Landbouw drager van het landschap

Sterkere relatie met de steden

Omvangrijkere natuurgebieden

Recreatie-opgave

Landschappen beschermen en het gebied aantrekkelijk maken als recreatief uitloopgebied met behoud van kernkwaliteiten

Transformatiezones: herstel en ontwikkeling van de landschapsstructuur in combinatie met zoekgebieden voor verstedelijking

Grote diversiteit aan rode en groene functies.

Ontwikkelingen Groene Hart

Het waterbeheer van de afgelopen decennia heeft er in het Groene Hart voor gezorgd dat de (veen-) bodem verzakt en het grondwater verzilt. Op de langere termijn kan het daarom nodig zijn om het watersysteem in de regio ingrijpend aan te passen aan nieuwe omstandigheden. Dat kan betekenen dat sommige gebieden in het Groene Hart op den duur andere functies krijgen. De ontwikkeling van een duurzaam 'groenblauw' hart van de Randstad vraagt nieuwe kennis en kunde. Trends als klimaatverandering, vergrijzing of een veranderende landbouw zullen innovaties noodzakelijk maken. Daarbij is de belangrijkste opgave het beheersen en terugdringen van de bodemdaling als onomkeerbaar proces. Dat kan door toepassing van een ander peilbeheer, waarbij gebiedsgericht keuzes gemaakt worden. Daarbij staat centraal het verminderen van de risico's van wateroverlast en watertekorten door het creëren van een veilig en robuust watersysteem, inclusief het verbeteren van de waterkwaliteit. Belangrijke opgave hierbij is om te komen tot systeeminnovaties die natuurbeheerders en agrarische ondernemers de kans geven voor de ontwikkeling van verschillende vormen van duurzaam landgebruik. Daarnaast kan het op de lange termijn nodig zijn het watersysteem in sommige droogmakerijen in het Groene Hart ingrijpend aan te passen aan de nieuwe omstandigheden. Dat kan eventueel zelfs betekenen dat deze gebieden op den duur andere functies krijgen. Of het ooit zover komt, is nog lang niet zeker. De ervaringen met twee iconprojecten, Horstermeerpolder en Groot-Mijdrecht Noord, kunnen het denken over de toekomst van droogmakerijen verder brengen.

Gebiedsopgaven

- Beheersen en terugdringen van de bodemdaling als onomkeerbaar proces (door toepassing van de lagenbenadering en de bijbehorende 'functie-volgt peil'-strategie. Beoordelen en monitoren gevolgen hiervan voor waterkwaliteit, waterkwantiteit en veiligheid (veendijken))
- Droogmakerijen: streven naar vernatting al dan niet in combinatie met functieverandering (Groene Hart Voorloper)
- Tegengaan wegzijging vanuit de veenweidegebieden naar de droogmakerijen
- Verminderen van risico's van wateroverlast en watertekort door een veilig en robuust watersysteem en verbeteren van de waterkwaliteit
- Mogelijkheden en consequenties van vermindering van inlaat van gebiedsvreemd water: gesloten waterbalans
- Tegengaan verdroging natuurgebieden
- Ontwikkelen van systeeminnovaties door natuurbeheerders en agrarische ondernemers, met daarbij afstemming tussen de 5 O's, om te komen tot een duurzaam landgebruik
- Het toepassen van water als ordenend principe in het RO-beleid

Kennisvraagstukken

Vertaald naar mogelijke onderwerpen, kennisvragen, betrokken partijen en producten levert dit het volgende schema op:

Onderwerp	Kennisvraag	Mogelijke vraageigenaar	Mogelijk kennisproduct
Water & klimaat			
Veiligheid	Hoe kunnen we op de langere termijn een veilig en klimaatbestendig Groene Hart realiseren via duurzame en betaalbare ingrepen in het watersysteem?	Rijk, provincies, waterschappen	Onderzoeksrapport
Waterberging	Op welke wijze en op welke plaatsen kan de waterberging vergroot worden? En dit bezien vanuit landbouw en natuur(ontwikkeling)?	Provincies, waterschappen, ondernemers	Onderzoeksrapport Rapportage praktijkexperimenten
Zoetwater voorziening	Op welke wijze kan invulling gegeven worden aan regionale watervoorziening waardoor de gebieden minder afhankelijk worden van de aanvoer van gebiedsvreemd water?	Provincies, waterschappen	Onderzoeksrapport
Innovaties in landgebruik			
Nieuwe bedrijfssystemen	Hoe kan de verdroging van natuurgebieden tegengegaan worden door innovaties in het landgebruik?	Waterschappen, terrein beherende organisaties, agrariërs	Ideeënboek
Nieuwe bedrijfssystemen	Hoe kan de vernatting samengaan met vormen van landgebruik?	Waterschappen, terrein beherende organisaties, agrariërs	Ideeënboek
Nieuwe samenwerkingsvormen	Welke nieuwe en innovatieve vormen van land- en water gebruik zijn er mogelijk om in gezamenlijkheid tussen agrariërs en terreinbeheerders te komen tot een duurzaam landgebruik ten dienste van landbouw en natuur?	Terrein beherende organisaties, agrariërs	Ideeënboek

Systeeminnovaties	Welke rol kan onderwaterdrainage spelen bij het tegengaan van de bodemdaling in het Groene Hart en welke invloed heeft dat op de waterkwaliteit?	Provincies, waterschappen, agrariërs	Rapportage praktijkexperimenten
Verziltting	Op welke wijze kan de landbouw omgaan met verziltting ? Nieuwe teelten?	Provincies, waterschappen, agrariërs	MKBA
Water als ordenend principe			
Ruimtelijke ordening	Hoe kan de betekenis van water als sturend principe in de ruimtelijke ordening beter vastgelegd worden in provinciaal en gemeentelijk beleid?.	Provincies,gemeenten, waterschappen	Onderzoeksrapport
Relatie met Deltaprogramma	Wat betekenen de beslissingen die in het kader van het Deltaprogramma voorbereid worden voor de regio en wat zijn de (maatschappelijke) kosten en baten daarvan?	Provincies, waterschappen	MKBA
Water & de stad			
Verziltting	Hoe kan de drinkwatervoorziening van de burgers in et Groene Hart duurzaam gegarandeerd worden en hoe wordt in dat kader omgegaan met de voortgaand verziltting in het gebied?	Waterschappen, waterleidingbedrijven, agrarische sector	Maatschappelijke Kosten Baten Analyse van verschillende mogelijke scenario's
Grijs water	Kan grijs water vanuit de stad gebruikt worden in de glastuinbouw?	Waterschappen, LTO	Rapportage praktijkexperimenten
Peilbeheer			
Flexibel peilbeheer	Welke mogelijkheden heeft een flexibel peilbeheer in relatie tot landbouw, natuur(ontwikkeling), landschap en recreatie?	Waterschappen, agrariërs, terreinbeherende organisaties	Rapportage praktijkexperimenten
Gebiedsvreemd water	Hoe kunnen gebieden minder afhankelijk gemaakt worden van gebiedsvreemd water?	Waterschappen, agrariërs, terreinbeherende organisaties	Onderzoeksrapport

Onderwaterdrainage	Is onderwaterdrainage een duurzame oplossing voor landbouw en omgeving in het veenweidegebied?	Ondernemers, gemeenten	Beschrijving van de (on-) mogelijkheden van onderwaterdrainage
Water & recreatie			
Waterinfrastructuur	Welke aanpassingen zijn er mogelijk in de waterinfrastructuur t.b.v. het stimuleren van de waterrecreatie in het Groene Hart	Waterschappen, RECRON, VVV/GHBT en kanoverenigingen.	Inventarisatie

Ontwikkelingen Groene Hart

De vraag naar recreatiemogelijkheden in het Groene Hart is groot, al dan niet in combinatie met natuurbeleving. Recreatie kan zorgen voor nieuwe economische dragers in het Groene Hart. De gezamenlijke inspanningen van Rijk en provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht om het open, typisch Hollandse weidelandschap te behouden en de positie van de landbouw en recreatie in het gebied te verstevigen, werpen hun vruchten af. De recreatie in de groene long van de Randstad neemt sterk toe. In drie jaar tijd zijn de inkomsten van de recreatiesector in het gebied met 17 procent gestegen. Maar het zou nog beter kunnen. Daarbij is het ook van belang om de recreatieve toegankelijkheid en bereikbaarheid van de recreatieve voorzieningen in het Groene Hart verder te versterken. Speciale aandacht zou daarbij besteed kunnen worden aan de vraag hoe recreatie en toerisme een economische impuls voor de (agrarische) bedrijven en de continuïteit van de landbouw in het Groene Hart kunnen betekenen.

Gebiedsopgaven

- Versterken van de recreatieve en toeristische aantrekkelijkheid van het Groene Hart;
- Verbeteren toegankelijkheid en bereikbaarheid recreatieve voorzieningen en van het Groene Hart vanuit de steden;
- Bijdrage Groene Hart als rustgevend middelpunt van de Randstad;
- Recreatie en toerisme als economische impuls en presentatie mogelijkheid voor de (agrarische) bedrijven en continuïteit van de landbouw;
- Accent op verschillen in identiteit van de kernen;

Kennisvraagstukken

Vertaald naar mogelijke onderwerpen, kennisvragen, betrokken partijen en producten levert dit het volgende schema op:

Onderwerp	Kennisvraag	Mogelijke vraageigenaar	Mogelijk kennisproduct
Recreatie en toerisme als (nieuwe) economische dragers			
Economische impuls en presentatie mogelijkheid	Hoe kunnen recreatie en toerisme bijdragen aan een economische impuls en presentatie mogelijkheid voor de (agrarische) bedrijven en continuïteit van de landbouw?	Ondernemers Veelzijdig Platteland oid	Ideeënboek
Economisch toegevoegde waarde	Op welke manier kan recreatie en toerisme de meest economisch	Ondernemers, Stichting Groene Hart, Veelzijdig Boerenland,	Ideeënboek

	toegevoegde waarde leveren? Cultuurhistorie, verblijf, water, slimme routes, uitwerken op lokaal niveau	recreatieschappen	
Economisch toegevoegde waarde	Hoe kunnen ondernemers taken van terreinbeherende organisaties uitvoeren op economische rendabele wijze?	Overheid, ondernemers, terreinbeherende organisaties, recreatieschappen	Onderzoeksrapport praktijkvoorbeelden
Economisch toegevoegde waarde	Kunnen recreatieterreinen (in de EHS) ingericht, onderhouden en privaat beheerd worden geld? Zo ja, via welke nieuwe verdienmodellen?	Overheid, ondernemers, LTO, terreinbeherende organisaties	Onderzoeksrapport praktijkvoorbeelden
Water		Gemeenten, provincie, ondernemers waterschappen	Ontwerpopgave Praktijkexperimenten
Functiecombinaties			
Recreatie en natuur	Kunnen natuurbeheer en recreatie samengaan (particulier recreatiebeheer) en zo ja, hoe? Kan de markt de bestaande recreatietaken van de overheid overnemen (vanuit overheid)?	Veelzijdig Boerenland, terreinbeherende organisaties, ondernemers, recreatieschappen	Ideeënboek Onderzoeksrapport
Recreatie en natuur	Wat zijn de (on) mogelijkheden voor zonering op basis van natuur of op basis van recreatie?	Provincie, gemeenten , ondernemers	Ideeënboek
Recreatie en beheer	Is het mogelijk een omslag te bewerkstelligen waarbij agrarische ondernemers aan de ene kant hun eigen activiteiten hebben en aan de andere kant verantwoordelijkheid nemen voor onderhoud en beheer, en de leefomgeving?	Ondernemers, overheid	Ideeënboek
Maatschappelijke diensten	Welke maatschappelijke diensten kunnen ondernemers leveren op het gebied van recreatie en beheer ?	Ondernemers, overheid	Ideeënboek

Verder versterken van het imago van het Groene Hart			
Recreatieve aantrekkelijkheid	Op welke wijze kan de recreatieve aantrekkelijkheid van het Groene Hart versterkt worden?	Ondernemers. overheid, recreatieschappen, VVV, GHBT	Ontwerpopgave
Recreatieve aantrekkelijkheid en toegankelijkheid	Hoe krijgen we meer waardering van de stedeling voor het Groene Hart? Is al bekend waarom mensen wel of niet komen? Is zonering zinvol?	VVV, GHBT	nieuwe media
Toegankelijkheid en bereikbaarheid recreatieve voorzieningen	Hoe kan de toegankelijkheid en bereikbaarheid recreatieve voorzieningen verbeterd worden? Kan water bijdragen aan een betere bereikbaarheid van het Groene Hart?	Gemeenten, provincie, ondernemers	Ontwerpopgave RO
Rustgevend middelpunt	Welke aspecten versterken het rustgevend karakter van het Groene Hart als middelpunt van de Randstad?	Stichting Groene Hart	Ideeënboek
Relatie ondernemerschap met regelgeving en ruimtelijke plannen			
Aanpassing regelgeving	Op welke wijze kan een goede balans tussen ruimte voor ondernemerschap enerzijds en regelgeving en ruimtelijke plannen anderzijds worden vormgegeven?	Overheid, ondernemers	Onderzoeksrapport
Aanpassing regelgeving	Hoe kan de sectorale regelgeving aangepast worden aan de functionele benadering en wat is er nodig voor een meer multifunctionele regelgeving?	Overheid, ondernemers	Toolkit/ constructies ondernemen

Ontwikkelingen Groene Hart

De veengrond van het Groene Hart heeft geleid tot een uniek Hollands landschap. Daarom is behoud, herstel en ontwikkeling van de waardevolle (veen)weidegebieden een belangrijke beleidsdoelstelling. Daarnaast gaat het ook om het ontwikkelen van robuuste natuur, perspectieven bieden aan grondgebonden landbouw, benutting van recreatieve mogelijkheden en beleving als middelpunt van de aandacht van de stedeling in de Randstad voor het Groene Hart. Binnen dit thema is aandacht voor behoud, herstel en ontwikkeling van biodiversiteit en landschappelijke diversiteit uiteraard ook aan de orde. Maar hoe doe je dat, behouden en ontwikkelen in een gebied waar zoveel functies samenkomen? In de droogmakerijen zou je wellicht in moeten zetten op het combineren van openheid als kwaliteit met agrarische en deels nieuwe economische functies, waar verbrede landbouw kansen krijgt inclusief streekeigen producten, en waar op termijn ook plek is voor waterberging. Het Groene Hart moet ook ruimtelijke voorwaarden scheppen voor het realiseren en behoud van een goed functionerende EHS, waaronder de Groene Ruggengraat. Het ligt voor de hand dat binnen het thema Natuur & Landschap samenwerking tot stand komt met thema's als recreatie, stad-land relaties, plattelands-problematiek, water, bodem en multifunctionele landbouw. Ook op het gebied van functiecombinaties kan nog de nodige kennis ontwikkeld worden.

Gebiedsopgaven

- In de droogmakerijen: combineren van openheid en weidsheid als kwaliteit, agrarische en deels nieuwe economische functies, verbrede landbouw incl. streekeigen producten, en ook op termijn waterberging;
- Ruimtelijke voorwaarden scheppen voor het realiseren en behoud van een goed functionerende EHS waaronder de Groene Ruggengraat: een robuuste ecologische-recreatieve verbinding door het Groene Hart;
- Landschap: dubbele wattering en diepe droogmakerij;
- Combineren leefbaarheid verdien capaciteit, duurzaamheid, water, recreatie & toerisme;
- Voor 'het thema landschap' betekent dat er veel winst te behalen valt uit samenwerking met thema's als recreatie, natuur, stad-land relaties, plattelandsproblematiek, water, bodem, multifunctionele landbouw.

Kennisvraagstukken

Vertaald naar mogelijke onderwerpen, kennisvragen, betrokken partijen en producten levert dit het volgende schema op:

Onderwerp	Kennisvraag	Mogelijke vraageigenaar	Mogelijk kennisproduct
Biomassa			
Biomassa en natuur	Welke bestemming kan er gegeven worden aan biomassa uit natuurgebieden en groen?	Overheden, ondernemers, waterschappen, energiemaatschappijen	Pilots
Riet	Kan riet als motor van de natuurontwikkeling gebruikt worden bij vernatting?	Overheden, ondernemers, terreinbeherende organisaties, waterschappen	verkenning
Riet	Welke rol zou de rieteconomie kunnen spelen van het veenweidegebied in het Groene Hart? In welke gebieden kunnen pilots starten om de toepassing verder vorm te geven?	Overheden, ondernemers, terreinbeherende organisaties, waterschappen	Onderzoeksrapport
Verdienmodellen			
Ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen	Hoe wordt de waardering van de natuur kosten effectief? Uitvoeren productenonderzoek naar de behoefte van de bezoeker? Best practices?	Provincies, terreinbeherende organisaties, waterschappen, Stichting Groene Hart	Onderzoeksrapport
Financieringsvormen	Hoe kunnen nieuwe financieringsvormen worden gevonden voor aankoop en onderhoud van natuurgebieden? En welke rol kan het bedrijfsleven hierbij spelen?	Provincies, terreinbeherende organisaties, waterschappen, Stichting Groene Hart	Ideeënboek
Bedrijfssystemen			
Ontwikkelen	Welke methoden en bedrijfssystemen kunnen worden ontwikkeld om in de nattere gebieden agrarisch te ondernemen?(o.a. nieuwe teelten)	Ondernemers, LTO, provincies	Ideeënboek
Peilbeheer	Hoe is waterpeilbeheer is in veenweidenpolders mogelijk, zonder de landbouw al te veel geweld aan te	Overheden, LTO, waterschappen en ondernemers	Onderzoeksrapport

	doen?		
Kans voor ondernemers	Vertalen van natuur en landschap naar ondernemers kansen?	Ondernemers, veelzijdig Boerenland, LTO Noord, MKB	Ideeënboek
Landschapsbeelden			
Natuurontwikkeling	Welke natuurontwikkeling en landschapsbeelden zijn mogelijk en wenselijk bij aanzienlijke vernatting/functie volgt peil?	Overheden, ondernemers, , terrein beherende organisaties	Ideeënboek Beeldverslag
Toegankelijkheid	Hoe kan de toegankelijkheid van het landschap verbeterd worden? (zichtlijnen, fietspaden, wandelroutes)	Overheden, recreatieschappen en terrein beherende organisaties	Ontwerpopgave
Draagvlak	Welk maatschappelijk draagvlak is er voor nieuwe natuur en nieuwe landschapsbeelden in de Veenweiden?	Overheden, terrein beherende organisaties, Stichting Groene Hart	Beeldenboek Onderzoeksrapport
Draagvlak	Hoe worden ondernemers en burgers effectief betrokken worden bij de toekomst van het Groene Hart?	Stichting Groene Hart, overheden	Ideeënboek Onderzoeksrapport
Natuurontwikkeling			
Vernatting	Welke aanpak moet er gekozen worden in de droogmakerijen om natuurontwikkeling samen te laten vallen met het tegengaan van de verzilting?	Overheden, ondernemers	Ontwerpgave, onderzoeksrapport
Zonering	Welke relatie is er tussen moerasnatuur en waterkwaliteit? (bufferzone landbouw en natuur). Wat is de impact op de woonomgeving?	Waterschappen	Onderzoeksrapport
Maatschappelijk draagvlak			

Merk & Marketing Groene Hart	Wat is het Groene Hart gevoel? Wat is de identiteit van het Groene Hart en hoe kunnen we dat nog beter vermarkten? Het 'merk' Groene Hart moet meer gekend worden door jongeren.	Stichting Groene Hart, Programmabureau Groene Hart	Onderzoeksrapport
Beleid			
Nationaal Landschap	Welke bestuurlijke samenwerking is mogelijk om het Nationale Landschap Groene Hart in stand te houden?	Stichting Groene Hart, Programmabureau Groene Hart; Woerdens Beraad	Onderzoeksrapport

Greenports (Glastuinbouw & Boomteelt)

Ontwikkelingen Groene Hart

Er is in het Groene Hart sprake van twee Greenports die een belangrijke bijdrage leveren aan de regionale economie. Dat zijn de glastuinbouwgebieden rond Aalsmeer en de boomkwekerijrond Boskoop. De Nederlandse tuinbouwcluster levert als mainport een belangrijke bijdrage aan de Nederlandse economie. Het Nederlandse tuinbouwcluster wil die positie graag behouden en verder uitbouwen. De ontwikkeling van het tuinbouwcluster in Nederland en in het Groene Hart wordt geschetst langs vijf sporen: verdienen, versterken, verbinden, vernieuwen en verduurzamen. De kracht van Greenport Nederland zit in de bundeling van tuinbouwgerelateerde activiteiten. Het hoogwaardige tuinbouwcluster omvat de teelt, productontwikkeling (veredeling, vermeerdering, tuinbouwtechniek), handel en logistieke dienstverlening, kennis en innovatie, onderwijs en arbeidsmarkt. Volgens de Strategische Agenda Mainport 2010-2013 is een intensieve uitwisseling van kennis en verdergaande samenwerking tussen stake en shareholders wenselijk. Internationaal, nationaal, regionaal en waar mogelijk intersectoraal. Deze vraagstukken dienen in het Groene Hart specifiek uitgewerkt te worden voor de Greenports Aalsmeer en Boskoop. Voor deze regio's dient dan ook een specifieke kennisagenda opgesteld te worden. Daartoe is in dit hoofdstuk een gedeeltelijke weergave opgenomen die is gebaseerd op de activiteiten die in beide greenports zijn en worden ontwikkeld. Het beleid t.a.v de topsectoren zal hieraan mede richting geven door PPS innovatiecontracten.

Gebiedsopgaven

- Het versterken van toppositie van de Greenports in het Groene Hart door voortdurende innovatie;
- Herstructurering van de (glas)tuinbouw: het verbeteren van de infrastructuur (wegen, water en energie) en het verhogen van ruimtelijke kwaliteit gebaseerd op duurzame verdienmodellen voor ondernemers;
- Nieuwe locaties duurzaam inrichten: duurzame energie (warmte daarvan benutten voor wonen en evt. wellness), duurzaam waterbeheer (voldoende waterberging, (kwalitatief en kwantitatief)) en landschappelijke inpassing, (overgangen bebouwd- open gebied landschappelijke inpassing met voldoende groen- en recreatievoorzieningen);
- Reststoffen inzetten voor hergebruik
- Voorkomen dat tijdelijke verminderde ruimte vraag leidt tot een krimp van de planologische bestemming voor duurzaam productieareaal in de greenports;
- Landmarks ontwikkelen die als visitekaartje van de tuinbouw worden ingezet bij de ontvangst van binnen- en buitenlandse gasten;
- Duurzaam ondernemen, aanpak door o.a. duurzaamheidplatforms, ontsluiten en/of verbinden communicatiekanalen sectoren, contact zoeken met relevante maatschappelijke organisaties, verwerven van vertrouwen bij consument, logistiek, 'groenere' brandstof, stimuleren van een degelijke en transparante kennisinfrastructuur, horizontale en verticale afstemming.

Kennisvraagstukken

Vertaald naar mogelijke onderwerpen, kennisvragen, betrokken partijen en producten levert dit het volgende schema op:

Onderwerp	Kennisvraag	Mogelijke vraageigenaar	Mogelijk kennisproduct
Herstructurering			
Logistiek	Hoe kan de logistiek in en rond de Greenports zo duurzaam mogelijk ingericht worden?	Gemeenten, Ondernemers	Systeeminnovaties
Regelgeving	In hoeverre staat de huidige wet- en regelgeving een duurzame ontwikkeling van de Greenports in de weg en wat kan daar aan gedaan worden?	Provincies, gemeenten, bestuurlijk vertegenwoordigers ondernemers	Onderzoek
Biobased Economy	Hoe kunnen de Greenports in het Groene Hart een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de Biobased Economy?	Rijk, provincies, Ondernemers	Onderzoek. experimenten
Energie			
Energiegebruik	Hoe kan de energiebehoefte binnen de Greenports zo duurzaam mogelijk ingevuld worden?	Provincies, energiebedrijven, Ondernemers	Onderzoek
Klimaat	Is het mogelijk om in de Greenports klimaatneutraal te produceren?	Gemeenten, Ondernemers	Onderzoek
Klimaat	Kan er een klimaatneutrale kas toegepast worden?	Ondernemers	Experiment
Klimaat	Zou de kas eventueel ook leverancier van energie kunnen zijn?	Ondernemers	Ideeënboek
Waterkwaliteit en waterkwantiteit			
Duurzaamheid	Hoe kunnen waterkwaliteit en – kwantiteit een duurzame invulling krijgen in de Greenports	Provincies, waterschappen, Ondernemers	Onderzoek
Waterberging	Bieden de Greenports kansen voor	Provincies, waterschappen,	Ontwerpopgave

	waterberging en blauwe diensten	Ondernemers	
Waterdiensten	Kunnen er blauwe diensten ontwikkeld worden, specifiek voor de Greenports?	Provincies, waterschappen, Ondernemers	Ideeënboek
Bagger	Kan bagger uit de Greenports op een duurzame wijze verwerkt en hergebruikt worden?	Waterschappen, Ondernemers	Onderzoek
RO beleid			
Landschappelijke inpassing	Is het mogelijk om de Greenports landschappelijk beter in te passen en zo ja, hoe?	Gemeenten, Ondernemers	Ontwerpopgave
Functiecombinaties	Kan de economische ontwikkeling van de Greenports gecombineerd worden met de ontwikkeling van natuur en recreatie?	Gemeenten, recreatieschappen	Ideeënboek
Gebiedsontwikkeling			
Duurzaam bodembeheer	Hoe kan de bodemdaling in de Greenports tegengegaan worden?	Provincies, gemeenten, waterschappen	Onderzoek
Inrichting	Hoe kan de inrichting van een glastuinbouwgebied mogelijk gemaakt worden waarbij de juiste outcome (merkbare effectiviteit in het gebied) wordt gerealiseerd?	Gemeenten, ondernemers	Ontwerpopgave Voorstel van mogelijkheden, kansen, met multidisciplinaire benadering
Financiering	Kunnen er nieuw financiële arrangementen ontwikkeld worden voor de financiering van de gebiedsontwikkeling in de Greenports?	Rijk, provincies, gemeenten, Ondernemers	Onderzoek
Stakeholders			
Stakeholderdialogoog	Kan de omgeving meer integraal bij de ontwikkeling van de Greenports betrokken worden en zo ja, hoe?	Gemeenten, Ondernemers	Procesbegeleiding
Educatie	Kan educatie over	Provincies, gemeenten,	Folders, brochures.

	gebiedsontwikkeling en duurzaamheid leiden tot meer draagvlak voor Greenports bij de omgeving?	Ondernemers	
--	---	-------------	--

(Verbrede) Landbouw & Ondernemen

Ontwikkelingen Groene Hart

Duurzaamheid van de landbouw in het Groene Hart in al zijn facetten staat centraal binnen dit thema. Het grootste probleem is daarbij het waterbeheer. Als daar niet een duurzame oplossing voor komt, zullen de kosten van het peilbeheer en het tegengaan van bodemdaling, verdroging en verzilting v voor de sector steeds verder stijgen en is de toekomst voor de veehouderij en de akkerbouw in het gebied zeer ongewis. Belangrijk hierbij is ook de ruimtelijke agenda van de betrokken overheden, gericht op 2020, waarbij gekozen wordt voor een kennisintensieve economie die draait op contacten, netwerken en kennisclusters. Boeren die kiezen voor verbreding kunnen een grote en belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van die ruimtelijke agenda. De landbouw is de belangrijkste drager van de kernkwaliteiten van het landelijk gebied in een groot deel van het Groene Hart. Landbouwbedrijven kunnen een belangrijke rol spelen in het natuurbeheer of in de regionale sfeer met streekproducten. Ruimte voor schaalvergroting, extensivering, innovatie en verbreding (binnen randvoorwaarden van behoud kernkwaliteiten van het gebied en afremmen bodemdaling) is daarbij wel nodig om ondernemers voldoende kansen op een economisch rendabel bedrijf te bieden. Belangrijke vraag is: Op welke manier kan het perspectief van de grondgebonden landbouw in het gebied behouden blijven? Het ondernemerschap van agrariërs moet vooral gezien worden in relatie tot de mogelijkheden van het landschap waarin zij wonen en werken.

Gebiedsopgaven

- Landbouw is belangrijkste drager van de kernkwaliteiten van het landelijk gebied in een groot deel van het Groene Hart;
- Landbouwbedrijven kunnen een belangrijke rol spelen in het natuurbeheer of in de regionale sfeer met streekproducten;
- Ruimte voor schaalvergroting, lokaal extensivering, innovatie en verbreding (binnen randvoorwaarden van behoud kernkwaliteiten en afremmen bodemdaling);
- Behoud perspectief akker- en tuinbouw/melkveehouderij/rietcultuur
- Een economische component is duurzaamheid van het Groene Hart zelf: probleem waterbeheer oplossen ten behoeve van toekomst voor de veehouderij en de akkerbouw;
- Ondernemerschap gezien in relatie tot de mogelijkheden van het landschap.

Kennisvraagstukken

Vertaald naar mogelijke onderwerpen, kennisvragen, betrokken partijen en producten levert dit het volgende schema op:

Onderwerp	Kennisvraag	Mogelijke vraageigenaar	Mogelijk kennisproduct
Verdienmodellen			
Product-marktcombinatie	Welke nieuwe product-marktcombinaties (R & D functie) kunnen ontwikkeld worden?	Ondernemers	Optimale product-marktcombinaties
Kleine initiatieven	Wat is de juiste opschaling voor kleine initiatieven?	Ondernemers	Handreiking voor mogelijkheden van opschaling of beschrijving van het optimale profiel voor kleine initiatieven
Streekproducten	Wat is de beste strategie (merk en marketing)voor streekproducten uit het Groene Hart?	Ondernemers, Groene Hart/Kloppend Hart, Programmabureau Groene Hart	Strategisch marketingplan, businessplannen voor lokale afzetproducten
Streekproducten	Hoe kunnen Groene Hart producten in de betrokken steden vermarkt worden?	Ondernemers, Groene Hart/Kloppend Hart, Programmabureau Groene Hart	Strategische marketingplan, businessplannen voor lokale afzetproducten
Natuur- en landschapsbeheer	Op welke wijze kan er gewerkt worden aan nieuwe verdienmodellen voor natuur- en landschapsbeheer met agrarische medegebruikers?	Provincie, gemeenten, ondernemers	Nieuwe verdienmodellen voor natuur- en landschapsbeheer met agrarische medegebruikers.
Bedrijfssystemen			
Funcatiecombinaties	Welke innovatieve oplossingen zijn mogelijk die betrekking hebben op funcatiecombinaties, minder kwetsbare bedrijfsvoering en verbreding van economische dragers?	Provincie, gemeenten, ondernemers	Beschrijving of handreiking van innovatieve oplossingen
Landschap en leefbaarheid	Hoe ontwerp je (economisch) duurzame bedrijfssystemen die in staat zijn om het (gewenste) landschap te dragen en die bijdragen aan de leefbaarheid?	Provincie, gemeenten, ondernemers	Ontwerpopgave
Duurzaam landgebruik	Welke systeeminnovaties zijn mogelijk om te komen tot een duurzaam landgebruik waarbij	Gemeenten, ondernemers	Handreiking voor duurzaam landgebruik

	oplossing geboden wordt voor waterbeheer, verzilting en bodemdaling?		
Schaalvergroting	Hoe zijn schaalvergroting en landschappelijke waarden te combineren?	Provincie, gemeenten, ondernemers	Scenarioboek
Multifunctionele Landbouw			
Natuur-, landschaps-, recreatiebeheer	Wat zijn de mogelijkheden voor particulier recreatiebeheer, agrarisch waterbeheer en agrarisch natuurbeheer, voor de ondernemer?	Ondernemers, terreinbeherende organisaties, overheden	Ideeënboek
Ondernemerschap			
Ondernemen	Hoe organiseer je creatief ondernemerschap om in te kunnen spelen op de uitdagingen die er komen/zijn? Hoe kan de gemeente meer ruimte geven aan creatief ondernemerschap?	Gemeenten, ondernemers	• Juridische 'gereedschapskist' om ondernemerschap te koppelen aan landschap en natuur; • Inventarisatie belemmeringen voor creatief ondernemen tussen overheden op landelijk en provinciaal niveau maar ook binnen zelfde niveau; • Vergelijking van gebieden wat betreft regelgeving; • Ontsluiting & vertaling bestaande kennis voor ondernemers; • R&D-functie kleine ondernemers
Zelfsturing	Wat is een geschikt zelfsturingmodel voor ondernemerschap?	Ondernemers, overheden,	Onderzoeksrapport
Samenwerking	Hoe organiseren we regionale voedselstrategieën	Ondernemers , Groene Hart/Kloppend Hart, gemeenten	Onderzoeksrapport
Samenwerkingsverbanden	Welke versterkende, nieuwe, samenwerkingsverbanden kunnen	Overheden, ondernemers	Ideeënboek

	worden gecreëerd ten behoeve van het gebied en de agrarisch ondernemer?		
Stadslandbouw	Wat is het toekomstperspectief voor stadslandbouw in het Groene Hart, economisch en landschappelijk gezien? Hoe kunnen vraag en aanbod duurzaam met elkaar verbonden worden bij de ontwikkeling van nieuwe producten??	Ondernemers, provincie, gemeenten, woningbouwcoöperaties	Onderzoeksrapport
Beleid en regelgeving			
Maatschappelijke diensten	Welke koppelingen zijn er mogelijk tussen ondernemingsvormen en maatschappelijke diensten?	Ondernemers, gemeenten	Juridische gereedchapskist
Gebiedsontwikkeling	Wat zijn goede vormen om een gebied (met diverse partijen samen) te ontwikkelen?	Gemeenten, provincie, projectontwikkelaars	Onderzoeksrapport
Beleidsruimte	Aan welke beleidsruimte hebben ondernemers behoefte om in te kunnen spelen op gebiedsvraagstukken?	Ondernemers, overheden	Onderzoeksrapport : Inventarisatie en analyse

Ontwikkelingen Groene Hart

Klimaatverandering zorgt in het Groene Hart voor een versterkte waterbergingsopgave en voor een versnelde bodemdaling. Ook verandert het de productieomstandigheden van de landbouw en de kansen voor natuur. Maar het huidige gebruik van het Groene Hart draagt ook bij aan de klimaatverandering. Veenoxidatie levert een substantiële bijdrage aan de totale Nederlandse broeikasgasemissie en door klimaatverandering neemt de veenoxidatie nog verder toe. Daarom is het belangrijk om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen (is ook een landelijke doelstelling).

Vraag is dan hoe het gebied klimaatbestendig ingericht kan worden. Denk daarbij aan de ontwikkeling van natuurlijke klimaatbuffers, transformatie van de diepe droogmakerijen, en waterlandschappen. Ook is het van belang om een robuust en duurzaam watersysteem te ontwerpen dat de gevolgen van klimaatveranderingen goed kan opvangen. Daarmee staat een transitie naar een duurzame inrichting en gebruik van de ruimte centraal. Duurzame energievoorziening is daarbij een thema dat ook aandacht behoeft. Er is momenteel veel aandacht voor de biobased economy, waarmee reststromen vanuit natuur en landbouw op een zodanige manier verwaard kunnen worden dat daarmee op een alternatieve manier energie opgewekt kan worden (via vergisting bijvoorbeeld). Hierbij is ook een onderwerp als de rieteconomie aan de orde. Als er in te vernatten delen van het Groene Hart (om de bodemdaling tegen te gaan) geen gangbare landbouw meer bedreven kan worden, dan kan er in die nattere gebieden wellicht wel rendabel riet geteeld worden. Ook dat riet kan dan via vergisting gebruikt worden voor de energievoorziening.

Gebiedsopgaven

- Klimaatbestendig inrichten: ontwikkeling van natuurlijke klimaatbuffers, transformatie van de diepe droogmakerijen, waterlandschappen;
- Robuust en duurzaam watersysteem dat gevolgen van klimaatveranderingen goed kan opvangen;
- Transitie naar een duurzame inrichting en gebruik van de ruimte.

Kennisvraagstukken

Vertaald naar mogelijke onderwerpen, kennisvragen, betrokken partijen en producten levert dit het volgende schema op:

Onderwerp	Kennisvraag	Mogelijke vraageigenaar	Mogelijk kennisproduct
Broeikasgassen			
Uitstoot	Is er in het Groene Hart sprake van een ongewenste situatie van uitstoot van broeikasgassen op het moment?	Rijk, provincie, gemeenten, ondernemers	Inventarisatie broeikasgassen

Biomassa			
Energie	Is energiewinning uit biomassa een duurzame optie in het Groene Hart?	Provincie, gemeenten, ondernemers	Overzicht van (on-)mogelijkheden en pilot
Biobased Economy	Welke mogelijkheden zijn er voor het vormgeven van een biobased economy in het Groene Hart gericht op leefstijl en economie, productie en leefomgeving (gebruik biomassa voor energie, leefstijl, verandering landgebruik, biodiversiteit, telen van biomassa voor non food toepassingen?	Provincie, gemeenten, ondernemers, (natuur)- en milieufederaties	Onderzoeksrapport, ideeënboek
Functiecombinaties			
Klimaatadaptatie	Kunnen functiecombinaties een belangrijke motor zijn voor klimaatadaptatie?	Provincie, gemeenten	Ideeënboek
Hittestress	Hoe kan het Groene Hart optimaal een bijdrage leveren aan het tegengaan van hittestress in de verstedelijkte gebieden langs de randen, met name de 4 grote steden. De wenselijkheid van groen-blauwe longen en recreatieve uitloop geven het Groene Hart een extra belang mee om het gebied open te houden.	Gemeenten groete steden, (natuur)- en milieufederaties, stichting Groene Hart	Ideeënboek, Ontwerpopgave
Natuur financieren	Energielandschap: energieproductie en natuurontwikkeling financieren het onderhoud van het landschap;	Provincie, gemeenten, natuurbeheerorganisaties, (natuur)- en milieufederaties, Greenports	Inventarisatie mogelijkheden voor 'energielandschap'
Landgoederen	Kunnen landgoederen zelfvoorzienend zijn en hoe?	Landgoedeigenaren, gemeenten	Beschrijving mogelijkheden
Warmte benutten	Zijn er mogelijkheden om warmte van de glastuinbouw te benutten	Ondernemers	Nieuwe mogelijkheden warmte benutten glastuinbouw

	voor wonen en/of wellness.		
Groene Ruggengraat	Hoe kunnen we een businessplan opstellen voor de Groene Ruggengraat, of delen daarvan, waarmee zowel klimaatopgave als natuur, recreatielandbouw en andere gebiedsfuncties gebaat zijn?	Provincie, gemeenten, ondernemers, (natuur)- en milieufederaties,	Inventarisatie mogelijke kansen en businessplan
Klimaatbestendig inrichten			
Bedrijfssystemen	Hoe kan het Groene Hart klimaatbestendiger ingericht worden gericht op teelten en bedrijfssystemen? En gericht op klimaatbuffers en natuur?	Provincie, gemeenten, ondernemers, terreinbeherende organisaties	Onderzoeksrapport
Water	Welke maatregelen zijn gericht op het vasthouden en bergen van water en kan het water efficiënt benut worden in tijden van tekorten?	Provincie, gemeenten, waterschappen	Onderzoeksrapport
Natuur	Welke mogelijkheden zijn er voor het klimaatbestendig inrichten met aandacht voor natuur en klimaatbuffers?	Natuurbeheerorganisaties, Rijk, provincie, gemeenten	SWOT analyse van klimaatbestendig inrichten
Bodem	Op welke manier is duurzaam bodembeheer mogelijk in het Groene Hart?	Gemeenten , ondernemers	Rapport: Inventarisatie en analyse
Scenario's	Is het mogelijk een optimale combinatie te maken van klimaat en energie met doelen voor natuur, water, bodem, recreatie, landschap, landbouw, regionale economie en leefbaarheid?	Gemeenten, ondernemers, provincies, waterschappen	Scenario-analyse
Energie			
Energiebesparing	Welke energiebesparing en gebruik van alternatieve energiebronnen is mogelijk in het Groene Hart?	Gemeenten, ondernemers, provincies	Ideeënboek Praktijkvoorbeelden
Gebiedsontwikkeling			

Financiering	Kan klimaat en energie ingezet worden als nieuwe impuls voor gebiedsontwikkeling met meer baathebbers en nieuwe potentiële kostendragers?	Gemeenten, ondernemers, (natuur)- en milieufederaties, provincies	Overzicht van kansen, en mogelijkheden benoemen, ook vanuit de steden
Maatschappelijk draagvlak			
Klimaat en energie	Hoe kan de interesse gewekt worden van particuliere partijen, om te investeren in klimaat en energie?	Ondernemers, gemeenten	Brochure
Consortium	Welke partijen zijn bereid deel te nemen aan een consortium gericht op klimaat en energie	(natuur)- en milieufederaties, Stichting Groene Hart	Procesbegeleiding

Ontwikkelingen Groene Hart:

Een van de belangrijkste beleidsdiscussies in het Groene Hart is de vraag hoe de kernkwaliteiten van het gebied in stand gehouden kunnen worden. Centrale vraag daarbij is: wanneer is er in het RO-beleid sprake van 'Groene Hart kwaliteit'? De druk op de ruimte is groot (dichtslibben open ruimte, onaantrekkelijke stads- en dorpsranden, verrommeling). De nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening (2009) geeft de gemeenten een nog grotere rol in de ruimtelijke ordening en daarmee in het behoud van de kwaliteit van het landschap. Oftewel: het is nu met name de taak van gemeenten om de kwaliteit van het landschap van het Groene Hart te bewaken. Belangrijk zijn goede bestemmingsplannen voor behoud en ontwikkeling van het Groene Hart, waarbij de gemeenten duidelijke richting kiezen. De gemeente Nieuwkoop bijvoorbeeld, ziet als kansrijke thema's voor de toekomst: rust, groen en ruimte voor de stedeling, duurzaamheid en het uitbouwen van het netwerk van de Hollandse Plassen. De vraag is hoe je dat in de praktijk vorm kunt geven. Op de langere termijn lijkt een brede, functionele benadering van het buitengebied goede kansen te bieden om de gestelde beleidsdoelen te halen. Hiervoor moet echter nog veel kennis ontwikkeld worden. Daarbij gaat het o.a. om het behoud van de ruimtelijke kwaliteit, het waarborgen van de toekomst van de landbouw, leefbaarheid kleine kernen, tegengaan bodemdaling, bereikbaarheid, duurzaamheid en economische structuur. De strategische ligging van het Groene Hart in de Randstad is daarbij zowel een kans (dynamiek versus rust en ruimte en nabijheid voorzieningen en werk/bereikbaar) als een bedreiging (verstedelijking). Vraag is ook of de gemeenten de komende jaren meer ruimte willen bieden aan initiatieven van inwoners om zelf een bijdrage te leveren aan de inrichting en het beheer van het openbaar groen.

Gebiedsopgaven

- Op de langere termijn lijkt een brede, functionele (i.p.v. huidige sociale/- beleving) benadering van het landschap waarin alle drie de aspecten (sociale waarde, ecologische waarde en economische waarde PPP) evenwichtig zijn vertegenwoordigd goede kansen te bieden om de gestelde beleidsdoelen te halen. Zoals: hoe bereik je evenwicht in de drie aspecten van het landschap in een gebied;
- Ruimtelijke kwaliteit behouden, waarborgen toekomst landbouw voor karakteristiek gebied, leefbaarheid kleine kernen, tegengaan bodemdaling, bereikbaarheid, duurzaam, economische structuur. Strategische ligging in Randstad is kans (dynamiek versus rust en ruimte en nabijheid voorzieningen en werk/bereikbaar) en bedreiging (verstedelijking).
- Thema's ruimtelijke agenda 2040: verbeteren van de bereikbaarheid, vitaliteit en ruimtelijke kwaliteit van het gebied.;
- De nieuwe WRO (2009) geeft gemeenten een grotere rol in de ruimtelijke ordening, en daarmee in het behoud van kwaliteit van het landschap. Ofwel, gemeenten dienen de kwaliteit van het landschap van het Groene Hart te bewaken.
- Gemeente Nieuwkoop wil de komende jaren meer ruimte bieden aan initiatieven van inwoners om zelf een bijdrage te leveren aan de inrichting en het beheer van het openbaar groen.

Kennisvraagstukken

Vertaald naar mogelijke onderwerpen, kennisvragen, betrokken partijen en producten levert dit het volgende schema op:

Onderwerp	Kennisvraag	Mogelijke vraageigenaar	Mogelijk kennisproduct
Stad-landrelaties			
Betrokkenheid stakeholders	Op welke wijze kunnen steden meer bij het Groene Hart betrokken worden wen financieel meer bijdragen aan het behoud van natuur en landschap?	Provincies, gemeenten, Stichting Groene Hart, Woerdens Beraad	Ideeënboek Praktijkexperimenten
RO -beleid			
Bestemmingsplannen	Bestemmingsplannen zijn belangrijk voor behoud van de kwaliteit van het landschap: de nieuwe Wet op Ruimtelijke Ordening (2009) geeft gemeenten een grotere rol in ruimtelijke ordening. Hoe kunnen de gemeenten deze rol het beste invullen?	Gemeenten, Woerdens Beraad	onderzoeksrapport
Integrale visie	Opstellen van een integrale visie op het buitengebied, ontwikkelen van sturingsfilosofie . Wat krijgt voorrang grondexploitatie of kwaliteit?	Provincies, dorpsraden, gemeenten	Workshop
Ruimtelijke kwaliteit			
Planning	Hoe om te gaan met de schaarse ruimte? Ontwikkelen van kennis over innovatieve planningsmethoden	Provincies, gemeenten, Woerdens Beraad	Ideeënboek
Bedrijvigheid	Hoe om te gaan met bedrijvigheid in buitengebied? In relatie tot landschap en in relatie tot verrommeling?	Provincies, gemeenten, Woerdens Beraad	Beleidskader
Leefbaarheid			
Krimp	Hoe om te gaan met krimp? Hoe kunnen effecten van krimp gecompenseerd worden aan	Provincies, gemeenten, dorpsraden, bewonersgroepen	Onderzoeksrapport

	landbouw, recreatie, zorg?		
Vestigingsklimaat	Wat moeten gemeenten doen om het Groene Hart een plek te laten blijven als economisch woongebied?	Gemeenten, Woerdens Beraad, KvK	Analyse
Kosten vs baten; stad vs platteland			
Scenario's	Kunnen er scenario's bedacht worden voor het behoud van de leefbaarheid in het Groene Hart? Dit ook in relatie met de stedelijke omgeving.	Woerdens Beraad, Stichting Groene Hart	MKBA
Waarde landschap	Hoe kan de waarde van het landschap uitgedrukt worden in geld en meerwaarde hebben voor de productie (relatie met investeringen van ondernemers)?	Woerdens Beraad, Stichting Groene Hart, overheden	Onderzoeksrapport
NME			
Betrokkenheid burgers	Welke vormen van burgerparticipatie stimuleren de betrokkenheid van burgers zodat een gedeeld en gedragen beeld van gewenste functies in het buitengebied ontwikkeld wordt?	Dorpsraad, gemeenten, omgeving	Ideeënboek
Betrokkenheid burgers	Hoe maak je inwoners in de Randstad mede verantwoordelijk voor het Groene Hart?	Dorpsraad, gemeenten, omgeving, NME centra	Gereedschapskist

Bronnenlijst

Deze concept-kennisagenda is deels gebaseerd op de resultaten uit de interviews met de stakeholders en deels onderbouwd met bronnen. Hier vindt u de lijst met gebruikte literatuur en websites.

- Boskoop, plan Zuidwijk (Gouwepolder) in ontwikkeling 2011
- Greenport Nederland (2010) *Strategische Agenda Mainport 2010-2013: denken en doen!* Honselersdijk: Stuurgroep Greenport Nederland
- Gemeente Nieuwkoop (2010) *Collegeprogramma 2010-2014: Allemaal meedoen!* Concept, Gemeente Nieuwkoop
- InnovatieNetwerk (2010) *Klimaatpark Groene Hart*, Utrecht InnovatieNetwerk.
- Intergemeentelijk Samenwerkingsorgaan Midden-Holland (2010) *Ruimtelijke Agenda Midden-Holland: geslaagde kwaliteit in een vitale regio*, Rotterdam: Tripiti
- Kwakernaak, C., Dauvellier, P.L. (2007) *Naar een Klimaatbestendig Groene Hart 2050: routeplanner*, Wageningen: Alterra
- Ministerie van LNV (2009) *Kennisagenda Landschap 2009*, Den Haag: Ministerie van LNV
- Provincie Zuid-Holland, Nieuwkoop (2009) *Nieuwkoop 2040 gemeentelijke structuurvisie: ondernemend, groen, duurzaam*, Gemeente Nieuwkoop
- Provincie Zuid-Holland, Provincie Utrecht, Provincie Noord-Holland (2009) *Groene Hart Voorloper 2009-2020*, Utrecht: Programmabureau Groene Hart
- Provincie Zuid-Holland, Provincie Utrecht, Provincie Noord-Holland (2007) *Het Groene Hart icoon van Nederland: Uitvoeringsprogramma Groene Hart 2007-2013*, Utrecht: Programmabureau Groene Hart
- Van Beekhoven, K. (2010) *Tussenrapportage programmaonderdeel Expertisecentrum Groene Ruimte: Groene Hart Academie*, Delft: Hogeschool Inholland
- Woerdens Beraad (2009) *Bestemmingsplannen met Groene Hartkwaliteit, IJkpunt 2009* – folder
- www.groene-hart.nl (website over het Groene Hart)
- www.groenehart.nl (website over het Groene Hart)
- www.nieuwkoop.nl (website over gemeente Nieuwkoop)

Bijlage 1: Een selectie van uitgevoerde projecten door studenten via de Groene Hart Academie gekoppeld aan de verschillende thema's.

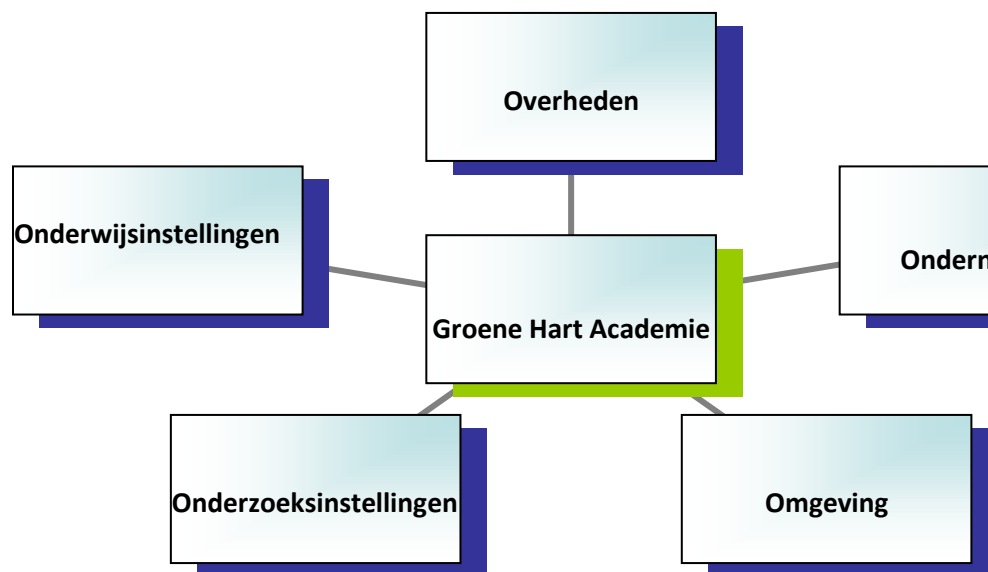
thema	projecten van de Groene Hart Academie
 Water	Revitalisering Langeraarse Plassen: Water, natuur en recreatie Langeraarse Plassen: de ontwikkeling van een waterherberg Beplantingen van veenkades Toekomstvisie Droogmakerijen Nieuwkoop
 Recreatie & Toerisme	Revitalisering Langeraarse Plassen: Water, natuur en recreatie Langeraarse Plassen: de ontwikkeling van een waterherberg Kamerik op de Kaart Recreatieve visie de Venen en de Utrechtse Waarden Vermarkten steden Oude Hollandse Waterlinie Otters in de Nieuwkoopse Plassen Toekomstvisie Droogmakerijen Nieuwkoop Vitaal Platteland
 Natuur & Landschap	Revitalisering Langeraarse Plassen: Water, natuur en recreatie Beplantingen van veenkades Spoorlijnpanorama's: landschap, natuur en cultuur Otters in de Nieuwkoopse Plassen? Veranderingen in de polder Veerstaalblok (Gouda) Ruimtelijke kwaliteit in het Zuid- Hollandse landschap
 Greenports (Glasiuinbouw & Boomteelt)	Plan van aanpak Improvement Innovation Centre: Onderzoeksagenda Ontwerpen duurzame parkeerplaats met waterberging, tegengaan hittestress

 (Verbrede) Landbouw & Ondernemen	Baggerproblematiek Boskoop: Duurzame verwijdering en verwerking Toekomstvisie Droogmakerijen Nieuwkoop De ontwikkeling en vermarkting van Streekproducten: Groen Hartige Taart, Yoghurt Drink, Healthy IJs en Kweewafel Kamerik beter op de Kaart Vermarkten steden Oude Hollandse Waterlinie Productontwikkeling en advisering praktijknetwerk bij product-ontwikkelingsproces
 Klimaat & Energie	Energieplan Alblasserwaard-Vijfheerenlanden Baggerproblematiek Boskoop: Duurzame verwijdering en verwerking
 Leefomgeving	Duurzame bedrijfsterreinen Ontwikkeling van topdorpen: kwaliteit leefomgeving De ontwikkeling en communicatie rondom een streeklift in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden Veranderingen in de polder Veerstaalblok (Gouda) Hoogtenotitie voor de gemeente Nieuwkoop

Bijlage 2: Schematische weergave opstellen Kennisagenda voor het Groene Har

Opzet kennisagenda

De vijf O's

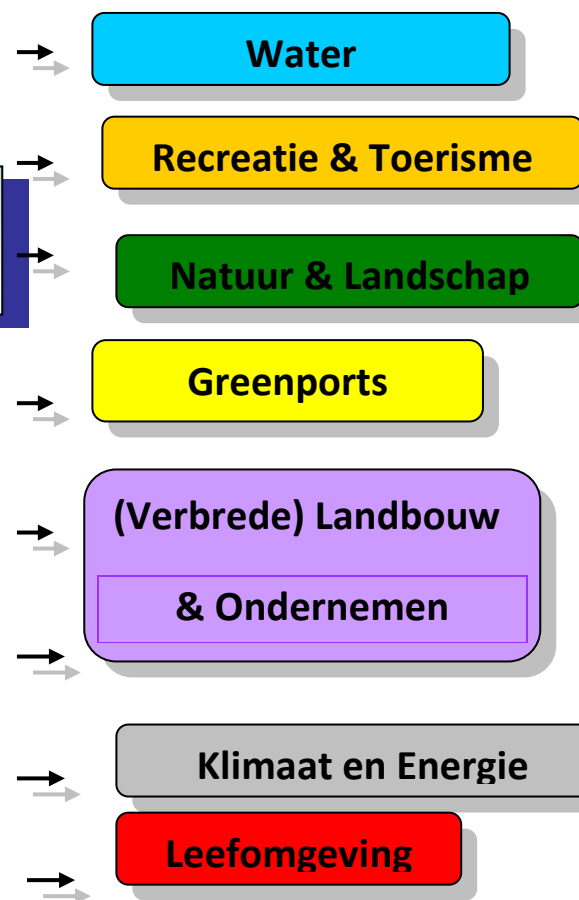

Interviews Stakeholders per thema

Rol Groene Hart Academie

Onderwijs en Onderzoek

KennisArena met stakeholders

Doelen → kennisvragen → projecten (kort en lang termijn)

→ KENNISAGENDA

Bijlage 3:

Organisaties vertegenwoordigd bij het opstellen van de kennisagenda Groene Hart

APS
ARCADIS
CLM Onderzoek & Advies
Energy Quest
FloraHolland
Gemeente Bodegraven-Reeuwijk
Gemeente Nieuwkoop
Hogeschool Inholland Delft
Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden
IPC Groene Ruimte BV
Kenniswerkplaats Zuidwest Delta
Kennis en Innovatie Impuls Greenport Boskoop
Lentiz Onderwijsgroep
LTO Noord
Ministerie van EL&I
Natuur en milieufederatie Utrecht
Natuurmonumenten
PPP-Agro Advies
Programma RT Groene kennis Cooperatie
Programmabureau Groene Hart
Provincie Utrecht
Provincie Zuid-Holland
Rabobank Groene Hart Noord
Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland
Stichting Groene Hart
Stichting Groene Hart, kloppend hart
Stichting Kamerik op de Kaart
Veelzijdig Boerenland
WUR-LEI
WUR-PPO
Wellantcollege
Woerdens Beraad